

УДК 349.2: 331.2 (477)

DOI <https://doi.org/10.32850/2414-4207.2019-9.16>

АДАПТАЦІЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄС: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Малюга Леся Юріївна,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник
юридичного факультету
(Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна)

У зв'язку з євроінтеграційними процесами в нашій державі актуалізуються питання, пов'язані з удосконаленням національного законодавства України на основі стандартів та принципів європейського права. Це проявляється у прийнятті законодавцем нових нормативно-правових актів, внесенні змін до вже існуючих, ратифікації міжнародних стандартів, а також активізації діяльності науковців в цьому напрямі. У даному контексті сфера соціального захисту є однією з першочергових для реформування, адже держави-члени Європейського Союзу декларують соціальний захист своїх громадян як одну із першооснов існування держави.

За останні десятиліття у сфері соціального захисту вітчизняним законодавцем було здійснено немало – регулярно вносяться зміни до соціального законодавства, з'являються нові види соціального забезпечення, які відповідають чинній соціально-економічній ситуації в нашій державі, збільшується обсяг соціального забезпечення. Але водночас усього цього недостатньо для того, щоб Україна відповідала своєму статусу соціальної держави, адже рівень соціального забезпечення населення все ще є нижчим, аніж в європейських державах. У таких умовах важливим напрямом удосконалення вітчизняного законодавства є запозичення іноземного досвіду законотворення. Актуальність цього напрямку посилюється тими вимогами, які висуває Європейський Союз до своїх потенційних учасників. Україна як держава, що декларує мету вступу до цієї організації, має відповідати всім критеріям членства, в тому числі й у соціальній сфері.

У таких умовах актуальним питанням для дослідження є встановлення тенденцій подальшої адаптації соціального законодавства України до законодавства ЄС, що дозволить нам визначити стратегічні напрями його розвитку, а також установити, яким має бути соціальне законодавство України, з урахуванням тих вимог, які до нього ставляться європейською спільнотою, та тих потреб, які на сьогодні є першочерговими для населення.

Ключові слова: соціальне законодавство, законодавство ЄС, соціальне законодавство ЄС, соціальний захист, удосконалення соціального законодавства України, адаптація соціального законодавства України.

ADAPTATION OF UKRAINIAN SOCIAL LEGISLATION TO THE LEGISLATION OF EU: CURRENT STATE AND TRENDS IN DEVELOPMENT**Maliuha Lesia Yuriiivna,**PhD in Law, Senior Research assistant
law faculty(Taras Shevchenko National University
of Kyiv, Kyiv, Ukraine)

Due to the European integration processes, issues related to the improvement of the national legislation of Ukraine based on the standards and principles of European law are being updated in our country. This is reflected in the adoption of new regulations, amendments to existing ones, ratification of international standards, as well as the activation of scientists in this direction. In this context, the field of social protection is one of the priorities for reform, as Member States of the European Union declare social protection for their citizens as one of the pillars of the state's existence.

Over the last decades, many changes have been made in the field of social protection by the domestic legislature – regular changes are made to social legislation, new types of social security are emerging that correspond to the current socio-economic situation in our country, and the amount of social security is increasing. But at the same time, all this is not enough for Ukraine to be fit for its status as a welfare state, since the level of social security for the population is still lower than in European countries. In such circumstances, an important area of improvement of domestic law is to borrow foreign experience of law-making. The urgency of this trend is reinforced by the requirements imposed by the European Union on its potential participants. Ukraine, as a state declaring its purpose of joining this organization, must meet all membership criteria, including in the social sphere.

In such circumstances, a pressing issue for research is to identify trends for further adaptation of Ukraine's social legislation to EU law, which will allow us to determine the strategic directions of its development, as well as to determine what the social legislation of Ukraine should be, taking into account those requirements that apply to it community, and those needs that are of paramount importance to the population today.

Key words: social legislation, EU legislation, EU social legislation, positive experience, social protection, improvement of social legislation of Ukraine, adaptation of the social legislation of Ukraine.

Як зазначають науковці Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України, чинна система соціального захисту в Україні страждає вадами, притаманними бідній країні із соціалістичною доктриною: влада прагне надати допомогу надто широкому колу своїх громадян, що далеко виходить за межі фінансових можливостей держави, а безпосередні соціальні виплати є дуже низькими і не запобігають бідності. Неприпустимо високе співвідношення різноманітних соціальних виплат із заробітною платою суперечить настановам населення на активну економічну діяльність і провокує утриманські настрої в суспільстві [1, с. 6–7]. Тому для України важливо якомога швидше наблизити систему соціального захисту населення до тих моделей, які є традиційними для європейських держав. У межах цієї політики важливо продовжити подальшу адаптацію соціального законодавства України до законодавства ЄС. Актуальність дослідження питання тенденцій подальшої адаптації соціального законодавства України до законодавства ЄС полягає в тому, що тенденції є тим явищем, які дозволяють нам окреслити напрями його подальшого розвитку і спрогнозувати, яким саме чином у майбутньому будуть вирішені питання, пов'язані з адаптацією.

Дослідження адаптації законодавства України до законодавства ЄС, у тому числі й соціального, здійснювали такі науковці, як: Н.Б. Болотіна, І.З. Брацук, С.В. Гришак, С.В. Істомін, М.Г. Кравченко, П.М. Лисенко, В.Ф. Москаленко, Н.М. Мужикова, О.А. Музика-Стефанчук, Н.М. Пархоменко, О.В. Прилипчук, О.С. Проневич, В.Ф. Пузирний, П.М. Рабинович, О.В. Тищенко, І.С. Сахарук, Л.А. Семиног, Г.О. Слабкий, О.Ф. Черномаз, М.М. Шумило тощо. Втім, питання тенденцій подальшої адаптації соціального законодавства України до законодавства ЄС не характеризується належним рівнем уваги, що свідчить про доцільність його дослідження. Окрім того, тенденції є тим явищем, котре визначає напрями, за якими буде здійснюватися розвиток досліджуваного інституту. Тому наше дослідження дозволить спрогнозувати, яким буде стан соціального законодавства України в майбутньому.

Мета роботи – аналіз чинного соціального законодавства України та наукової літератури на предмет можливих напрямів адаптації соціального законодавства України до законодавства ЄС; визначення актуальних тенденцій подальшої адаптації соціального законодавства України до законодавства ЄС; прогнозування того, яким чином можуть бути реалізовані визначені тенденції.

Великий тлумачний словник української мови роз'яснює тенденції як «напрямок розвитку чого-небудь» [2, с. 1440]. Тобто в контексті тематики нашого дослідження тенденцію варто роз'яснити як конкретний напрям розвитку правового регулювання соціального законодавства України під впливом законодавства ЄС. При цьому варто враховувати, що тенденція не є певним довготривалим явищем, а для кожного етапу розвитку соціального законодавства України характерні нові тенденції. Тому в контексті нашого дослідження варто встановити саме актуальні тенденції подальшої адаптації соціального законодавства України до законодавства ЄС.

Адаптація законодавства України до законодавства ЄС протягом останніх десятиліть є пріоритетною складовою частиною процесу інтеграції до Європейського Союзу, що також є пріоритетним напрямом української політики. У статті 46 Конституції України [3] визначено право громадян на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, право на старість та в інших випадках, передбачених законом, яке є невід'ємним правом людини і займає одну із ключових позицій в її повсякденному житті. Тож, очевидно, що для його забезпечення держава зобов'язана створити необхідні для того умови, в тому числі й удосконалити правове регулювання в цій сфері шляхом адаптації законодавства України до законодавства ЄС, та підвищувати ефективність управління цією сферою.

У статті 114 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 р. [4] Україна взяла на себе обов'язок забезпечити, щоб існуючі закони та майбутнє законодавство поступово досягли сумісності з *acquis* ЄС. Хоча у частині 2 цієї статті встановлено посилання на Додаток XVII цієї Угоди, в якому визначено, що нормативно-правове наближення між Сторонами здійснюється в таких секторах: фінансові послуги, телекомунікаційні послуги, поштові та кур'єрські послуги, послуги з міжнародних морських перевезень, втім очевидно, що лише перерахованими сферами адаптація законодавства не має обмежуватись, а тому, виходячи із цієї норми, не можна зробити однозначний висновок про те, що адаптація соціального законодавства України до законодавства ЄС не є пріоритетним напрямом зовнішньої політики нашої держави.

Для виділення тенденцій подальшої адаптації соціального законодавства України до законодавства ЄС варто було би звернутись до Загальнодержавної програми

адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, прийнятої ще 18.03.2004 року [5]. Так, згідно з її Розділом V, на першому етапі виконання Програми пріоритетними сферами, в яких здійснюється адаптація законодавства України, є сфери, визначені статтею 51 Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14.06.1994 р. [6]. Дана Угода на сьогодні вже втратила чинність, але разом із тим перелік зазначених сфер дотепер залишається актуальним, адже сама Загальнодержавна програма адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу все ще зберігає чинність. Серед перерахованих у Розділі V програми сфер, соціальна сфера не визначена безпосередньо. Але разом із тим законодавець виділив низку близьких до неї галузей, наприклад охорони праці, фінансових послуг чи охорони здоров'я та життя людей. На кожну із зазначених сфер сфера соціального забезпечення здійснює свій вплив, і при цьому такий вплив є двостороннім. Тобто зробимо висновок про те, що Загальнодержавна програма адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу не встановлює безпосередньо тенденції подальшої адаптації соціального законодавства України до законодавства ЄС, але разом із тим адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу у сферах охорони праці, фінансових послуг чи охорони здоров'я та життя людей, безумовно, вплине і на соціальний захист громадян та зумовить необхідність внесення змін до соціального законодавства нашої держави.

Так, законодавство України про соціальний захист щодо законодавства ЄС потребує ратифікації окремих конвенцій МОП, які регулюють питання у сфері соціального забезпечення, охорони праці тощо [7, с. 130]. Основні європейські стандарти у сфері соціального захисту визначені в таких документах: Конвенція про мінімальні норми соціального забезпечення (від 28 червня 1952 року) [8], Європейська конвенція про соціальну і медичну допомогу (від 11 грудня 1953 року) [9], Європейська конвенція про соціальне забезпечення (від 14 грудня 1972 року) [10], Хартія фундаментальних прав Європейського Союзу (від 7 грудня 2000 року) [11], Європейська соціальна хартія (переглянута) (від 3 травня 1996 року) [12]. Із цього приводу потрібно зазначити, що ряд із цих основоположних документів не ратифікований нашою державою чи ратифікований частково (наприклад, Європейська конвенція про соціальну і медичну допомогу). Наявною проблемою сучасного стану вітчизняного законодавства про соціальне забезпечення є невідповідність законодавства України в частині мінімальних норм соціального забезпечення нормам Конвенції про мінімальні норми соціального забезпечення, інших конвенцій МОП, Європейському кодексу соціального забезпечення, міжнародним нормам, і це зумовлює потребу негайних законодавчих змін.

Саме тому першою з тенденцій подальшої адаптації соціального законодавства України до законодавства ЄС визначимо **ратифікацію Україною всіх основних європейських стандартів у сфері соціального захисту, а також приведення у відповідність мінімальних норм соціального забезпечення до міжнародних норм.** Актуальність цієї тенденції посилюється тим, що згідно з положеннями Європейської соціальної хартії (переглянутої) [12] Україна взяла на себе зобов'язання перед Європейським Союзом створити правову основу для проведення реформ у соціальній Сфері та внести відповідні зміни до національного законодавства. Також під час ратифікації Україною визначено, які саме пункти Хартії вона обирала для ратифікації, тому відповідно до цього держава має і звітувати окремо щодо виконання зобов'язань. Наразі можна зробити висновок про те, що дану вимогу Україна все ще не виконала, тому взяті зобов'язання дозволяє визначити даний напрям як одну із тенденцій.

Із вищенаведеним безпосередньо пов'язана інша тенденція, яку, на нашу думку, необхідно виділити в контексті подальшої адаптації соціального законодавства України до законодавства ЄС – тенденція виконання вимог Європейської соціальної хартії (переглянутої) [12]. Так, ратифікація Європейської соціальної хартії, згідно із Законом України від 14.09.2006 р. № 137-V [13], мала досить вибіркового характеру, і, як наслідок, низку статей, що регулюють сферу соціального забезпечення, не було ратифіковано. Тому на сьогодні відсутні умови для їх реалізації. Наприклад, Україна так і не взяла на себе зобов'язання, передбачені в частинах 1 та 2 статті 12 Європейської соціальної хартії (переглянутої) [12], в яких передбачено, що з метою забезпечення ефективного здійснення права на соціальне забезпечення Сторони зобов'язуються: 1) започаткувати систему соціального забезпечення або підтримувати її функціонування; 2) підтримувати систему соціального забезпечення на задовільному рівні, принаймні на такому, який дорівнює рівню, необхідному для ратифікації Європейського кодексу соціального забезпечення. Так само не ратифіковано на сьогодні статтю 13 даного нормативно-правового акту, згідно з якою держава Україна мала би будь-якій мало-забезпеченій особі, яка неспроможна отримати достатніх коштів своїми власними зусиллями або з інших джерел, зокрема за рахунок допомоги із соціального забезпечення, надавати належну допомогу, а у разі захворювання забезпечити догляд, якого вимагає стан її здоров'я; щоб політичні або соціальні права осіб, які отримують таку допомогу, на цій підставі не обмежувалися; передбачити, що кожна людина може отримувати у відповідних державних чи приватних службах такі поради та персональну допомогу, які можуть бути необхідними для запобігання виникненню особистого або сімейного нужденного становища, для його подолання чи полегшення.

Так, Європейський комітет із соціальних прав у своїх висновках зауважив про те, що існують недоліки національного законодавства в контексті його невідповідності положенням Європейської соціальної хартії (переглянутої) [14]. Однак ці зауваження на сьогодні не були усунуті Україною. Зокрема, не відповідають переглянутій Хартії такі положення, як положення п. 7 «Робота в нічний час ст. 2 «Право на справедливі умови праці», адже в законодавстві немає норми про обов'язкове медичне обстеження осіб, які зайняті на роботах у нічний час, а також недоліки, які не відповідають п. 5 «Обмеження на відрахування із заробітної плати» ст. 4 «Право на справедливий винагороду», оскільки розмір відрахування із заробітної плати не є розумним і може позбавити працівників і членів їхніх сімей коштів, необхідних для існування [7, с. 130]. Беручи до уваги те, що на сучасному етапі розвитку України ці зауваження не усунуті, це призупиняє процес адаптації законодавства України до законодавства ЄС та реформування до європейських стандартів, а також зумовлює необхідність їх здійснення.

Разом із тим варто врахувати, що у зв'язку з прийняттям Закону України «Про внесення зміни до пункту 2 Закону України «Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої)»» від 17.05.2017 р. № 2034-VIII [19] окремі положення Європейської соціальної хартії (переглянутої) [12] було додатково ратифіковано. Це означає, що **виконання вимог Європейської соціальної хартії (переглянутої) дійсно є тенденцією подальшої адаптації соціального законодавства України до законодавства ЄС**, і враховуючи, що навіть Європейський комітет із соціальних прав відзначав необхідність ратифікації всього змісту даного нормативно-правового акту, в майбутньому вітчизняний законодавець має це здійснити.

Ще одна тенденція, на яку варто звернути увагу в контексті подальшої адаптації соціального законодавства України до законодавства ЄС, є врахування досвіду європейських держав під час законотворення. З перших років після проголошення незалежності Україна, здійснюючи законотворення, спиралась на законодавство інших

держав, що можна було пояснити відсутністю такого досвіду. У результаті більшість законопроектів, які вносились на розгляд парламенту, були просто запозичені із законодавства інших країн, здебільшого Росії [15, с. 143–144]. З часом підходи до законотворення в нашій державі змінилися. Законодавець почав попередньо вивчати наукову концепцію, яку законопроект повинен конкретизувати. Як наслідок, надалі більшість законопроектів уже враховували повну оцінку всіх факторів та чинників, що зумовлювали необхідність їх розроблення. Разом із тим на сучасному етапі в умовах євроінтеграційних прагнень України практика урахування досвіду законотворення інших, передусім європейських, держав знову є актуальною.

Серед тих тенденцій, які на сьогодні уже впроваджуються, варто звернути увагу на імплементацію стандартів, які регламентують соціальне забезпечення окремих категорій населення. Наприклад, Законом України від 16 грудня 2009 року було ратифіковано Конвенцію ООН про права осіб з інвалідністю [16], і в такий спосіб було вирішено низку проблем національного правового регулювання соціального забезпечення осіб з інвалідністю, а також здійснено імплементацію в національне законодавство норм міжнародного права. Але разом із тим дотепер наявна низка міжнародних стандартів, у відповідність до яких має бути адаптоване соціальне законодавство України. Так, І.С. Сахарук звертає увагу на необхідність імплементації положень Директиви № 92/85/ЄЕС про вжиття заходів з поліпшення безпеки та охорони здоров'я на виробництві вагітних працівниць, працівниць, які нещодавно народили або годують [17], в національне законодавство України, котрі імplementовані лише частково. Дослідниця робить висновок про те, що першочергово національне законодавство України має бути адаптованим до положень цього нормативно-правового акту в таких напрямках: 1) визначення в законодавстві понять «вагітна працівниця», «працівниця, яка нещодавно народила», «працівниця, яка годує»; 2) встановлення юридичних гарантій у сфері праці для працівниць, які нещодавно народили або годують, виокремлення їх від юридичних гарантій для осіб із сімейними обов'язками – чоловіків та жінок, які мають дітей віком до трьох років; 3) розроблення та затвердження обґрунтованих правил оцінки впливу фізичних, хімічних та біологічних агентів та виробничих процесів на здоров'я вагітних працівниць, працівниць, які нещодавно народили або годують, а також визначення переліку агентів, умов праці та виробничих процесів, наявність яких повинна обмежувати можливість застосування їхньої праці; 4) зміна підходу в трудовому законодавстві із заборони залучення вагітних працівниць, працівниць, які нещодавно народили або які годують, до окремих видів робіт, на неможливість змушувати їх виконувати певні види робіт роботодавцем, як і визначено Директивою № 92/85/ЄЕС; 5) гарантування збереження місця роботи та середньої заробітної плати за вагітною працівницею протягом проходження медичного обстеження у зв'язку з вагітністю, якщо таке обстеження повинно проводитись у робочий час; 6) нормативна регламентація виняткових випадків, не пов'язаних з їхнім станом (вагітністю), які дозволили б звільняти вагітну працівницю [18, с. 60–61]. Враховуючи положення чинного соціального законодавства, на нашу думку, його адаптація до змісту Директиви № 92/85/ЄЕС дійсно могла би вирішити низку існуючих проблем. А тому зробимо висновок, що ще однією тенденцією подальшої адаптації соціального законодавства України до законодавства ЄС є адаптація до європейських стандартів, які регламентують соціальне забезпечення окремих категорій населення.

Таким чином, на сучасному етапі розвитку національного соціального законодавства актуальними тенденціями подальшої адаптації соціального законодавства України до законодавства ЄС є:

1. Ратифікація Україною всіх основних європейських стандартів у сфері соціального захисту, а також приведення у відповідність мінімальних норм соціального

забезпечення до міжнародних норм – дана тенденція передусім стосується Конвенції Міжнародної організації праці № 102 «Про мінімальні норми соціального забезпечення» [8] та Європейської конвенції про соціальне забезпечення [10]. Даний напрям є найважливішим серед тенденцій подальшої адаптації соціального законодавства України до законодавства ЄС. Його важливість зумовлена тим, що приведення законів України та інших нормативно-правових актів у відповідність з *acquis communautaire* являє собою адаптацію їх положень до законодавства ЄС. Тобто, здійснивши адаптацію соціального законодавства України до законодавства ЄС, законодавець забезпечує однакове регулювання різноманітних питань, пов'язаних із соціальним забезпеченням населення.

Адаптація соціального законодавства України до законодавства ЄС може здійснюватися в тому числі й у формі ратифікації. Ратифікацією є надання згоди уповноваженим органом законодавчої влади на обов'язковість міжнародного документа, внаслідок чого міжнародний документ стає частиною національного законодавства. Згідно зі статтею 9 Закону України «Про міжнародні договори України» від 29.06.2004 р. № 1906-IV [20], ратифікація міжнародного законодавства в Україні здійснюється шляхом прийняття закону про ратифікацію. Тобто, прийнявши законодавчий акт про ратифікацію того чи іншого міжнародного документа, законодавець фактично забезпечує його віднесення до актів національного законодавства та надає його нормам загальнообов'язкового характеру на території нашої держави. Наше дослідження засвідчило, що низка міжнародних нормативно-правових актів, які мали би бути частиною національного законодавства, на сьогодні не є такими, або ж щодо них здійснено часткову ратифікацію. Очевидно, що адаптація соціального законодавства України до законодавства ЄС не може бути завершена до тих пір, поки однакові питання соціального забезпечення населення в Україні та в європейських державах врегульовуються по-різному. А отже, на сучасному етапі важливо, щоб усі загальноприйняті нормативно-правові акти, які регламентують соціальне забезпечення населення у країнах ЄС, були прийняті і в Україні.

А тому реалізацію даної тенденції вбачаємо у прийнятті таких нормативно-правових актів, що ратифікують міжнародні нормативно-правові акти, які являють собою частину соціального законодавства ЄС, зокрема, Конвенції Міжнародної організації праці № 102 «Про мінімальні норми соціального забезпечення» [8] та Європейської конвенції про соціальне забезпечення [10].

2. Виконання вимог Європейської соціальної хартії (переглянутої) – дану тенденцію варто відокремити від попередньої з огляду на те, що необхідність ратифікації всього змісту даного нормативно-правового акту відзначав навіть Європейський комітет із соціальних прав.

Так, Європейська соціальна хартія (переглянута) є особливим міжнародним договором, адже вона являє собою договір, укладений європейськими державами, який встановлює досягнення домовленості між ними щодо врегулювання найголовніших питань, пов'язаних із соціальним забезпеченням населення. Саме тому вона є ратифікованою більшістю держав-членів Ради Європи. Україна також здійснила ратифікацію даного нормативно-правового акта, проте не всього його змісту, а лише частини. Саме цим і зумовлена необхідність адаптації соціального законодавства України до законодавства ЄС, адже в багатьох моментах законодавство нашої держави суперечить положенням Хартії або ж урегульовує соціальне забезпечення населення інакше. Допоки такий стан речей зберігатиметься, не можна буде стверджувати про завершення процесу адаптації соціального законодавства України до законодавства ЄС.

Ратифікацію частини Європейської соціальної хартії (переглянутої) було здійснено шляхом прийняття Закону України «Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої)» від 14.09.2006 р. № 137-V [13]. При цьому в статті 2 даного нормативно-правового акту чітко перераховано, які норми Хартії стали частиною національного законодавства України. Саме тому зазначена тенденція має бути реалізована шляхом внесення змін до Закону України «Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої)» від 14.09.2006 р. № 137-V [13] і, відповідно, охоплення її змістом усього змісту Європейської соціальної хартії (переглянутої) [12]. При цьому, як стверджується на науковому рівні, реалізація цієї тенденції є необхідною та цілком імовірною.

3. Урахування досвіду європейських держав під час розроблення нових законодавчих актів, а також внесення змін до вже існуючих, у сфері соціального захисту населення.

Дана тенденція полягає в тому, що історично Україна дуже часто зверталась до законодавства інших держав із метою запозичення тих чи інших ідей для законотворення. З часом вітчизняний законодавець почав діяти у більшій мірі самостійно. Проте натепер практика перейняття досвіду інших держав знову є актуальною. Передусім варто враховувати те, що соціальне законодавство держав-членів ЄС враховує всі основні стандарти та принципи, до яких варто адаптувати законодавство України. Тобто, враховуючи певні ідеї зарубіжного законотворця, можна дійсно наблизити вітчизняне соціальне законодавство до європейського рівня. Окрім того, безспірним є той факт, що європейські держави є соціальними не лише на папері, а й на практиці. Україна ж у більшій мірі даний статус декларує, аніж йому відповідає.

Деякі європейські держави розпочали свій розвиток фактично з тієї ж початкової точки, що й Україна, наприклад, країни Прибалтики (Латвія, Литва, Естонія), і при цьому вони досягли значно якісніших результатів у питанні соціального забезпечення населення. Деякі держави (наприклад, Франція, Федеративна Республіка Німеччина чи Швейцарія) є в соціальному аспекті взірцями для будь-якої іншої держави. Саме тому, на наше переконання, тенденція врахування досвіду європейських держав під час розроблення нових законодавчих актів, а також внесення змін до вже існуючих у сфері соціального захисту населення і на сьогодні зберігає свою актуальність.

4. Адаптація до європейських стандартів, які регламентують соціальне забезпечення окремих категорій населення.

Зазначена тенденція проявляється в тому, що більшість міжнародних стандартів, на необхідність адаптації яких указують вітчизняні вчені, мають загальний характер і стосуються всіх без винятку громадян. Але разом із тим існують верстви населення, які потребують особливої уваги та допомоги з боку держави і які її недоотримують у порівнянні з європейськими державами. У даній роботі ми наводили приклад такого стандарту, який було адаптовано в Україні лише частково – Директиву № 92/85/ЄЕС про вжиття заходів з поліпшення безпеки та охорони здоров'я на виробництві вагітних працівниць, працівниць, які нещодавно народили або годують [17]. Очевидно, що вагітні жінки та жінки-матері відносяться до тих категорій громадян, які мають отримувати додаткову допомогу від держави. Чинне соціальне законодавство України містить низку додаткових гарантій щодо таких осіб – захист праці, заборону залучення до шкідливих робіт, надання особливих умов праці тощо. Але разом із тим лише незначний обсяг норм вищезазначеної Директиви було адаптовано на цей час.

Тобто з одного боку, положення даного нормативно-правового акту все ж були частково адаптовані у вітчизняне законодавство. З іншого боку, сучасний стан національної сфери соціального забезпечення свідчить про те, що часткові міри не є гаран-

тією вирішення проблем. А отже, зробимо висновок про те, що виділена нами тенденція реально існує і втілюється в життя. Але водночас для досягнення цілей адаптації соціального законодавства України до законодавства ЄС потрібно, щоб дана тенденція реалізовувалась і надалі.

Здійснюючи дослідження актуальних тенденцій подальшої адаптації соціального законодавства України до законодавства ЄС, варто зробити висновок про те, що вони пов'язуються з подальшим здійсненням процедури надання міжнародним нормативно-правовим актам обов'язкового характеру на території нашої держави. Як засвідчив наш аналіз, на сьогодні в Україні велика кількість міжнародних нормативно-правових актів дійсно є частиною національного законодавства. Але при цьому варто враховувати, що не кожен із них ратифікований у повному обсязі, а також щодо низки міжнародних документів законодавець досі не надав згоду щодо їх віднесення до законодавства України. Саме тому основні тенденції адаптації соціального законодавства України до законодавства ЄС передбачають у майбутньому ратифікацію всіх найважливіших європейських документів у сфері соціального забезпечення населення. Після здійснення таких процедур існуватимуть підстави стверджувати про завершення процесу адаптації соціального законодавства України до законодавства ЄС.

Список використаних джерел:

1. Соціальний захист населення України : монографія / авт. кол. : І.Ф. Гнибіденко та ін. ; за ред. В.М. Вакуленка, М.К. Орлатого. Київ : ПАДУ, 2009. 184 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
3. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Міжнародний документ від 27.06.2014 р. *Офіційний вісник України*. 2014. № 75. Том 1. С. 83. Ст. 2125.
5. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18.03.2004 р. № 1629-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2004. № 29. Ст. 367.
6. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами: Міжнародний документ від 14.06.1994 р. *Офіційний вісник України*. 2006. № 24. С. 203. Ст. 1794. Код акта 36581/2006.
7. Малюга Л.Ю. Проблеми адаптації законодавства України у сфері соціального захисту до законодавства Європейського Союзу. *Науковий вісник Херсонського університету. Серія «Юридичні науки»*. 2017. Випуск 2. Том 1. С. 128–131.
8. Конвенція про мінімальні норми соціального забезпечення : Міжнародний документ від 28.06.1952 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 36. С. 5.
9. Європейська конвенція про соціальну та медичну допомогу та Протокол до неї: Міжнародний документ від 11.12.1953 р. № ETS N 14. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_649 (дата звернення: 26.07.2019).
10. Європейська конвенція про соціальне забезпечення : Міжнародний документ від 14.12.1972 р. № ETS N 78. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_581 (дата звернення: 26.07.2019).
11. Хартія основних прав Європейського Союзу: Міжнародний документ від 07.12.2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_524 (дата звернення: 26.07.2019).

12. Європейська соціальна хартія (переглянута): Міжнародний документ від 03.05.1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 51. С. 2096.
13. Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої) : Закон України від 14.09.2006 р. № 137-V. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2006. № 43. Ст. 418.
14. December 2010. European Social Charter (revised). European Committee of Social Rights. Conclusions 2010 (UKRAINE). Articles 2, 4, 5, 6, 21, 22, 26, 28 and 29 of the Revised Charter. URL: [https://www.coe.int/en/web/european-social-charter/national-reports#{"13417429":42}](https://www.coe.int/en/web/european-social-charter/national-reports#{) (дата звернення: 26.07.2019).
15. Погорелова З.О. Проблемні питання законопроекткування в контексті українського та міжнародного досвіду. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2015. Вип. 32 (1). С. 140–145.
16. Конвенція про права осіб з інвалідністю (Конвенція про права інвалідів) : Конвенція ООН від 13.12.2006 р. *Офіційний вісник України*. 2010. № 17, 101. С. 93. Ст. 799. Код акта 50027/2010.
17. Директива № 92/85/ЄЕС про вжиття заходів з поліпшення безпеки та охорони здоров'я на виробництві вагітних працівниць, працівниць, які нещодавно народили, або годують. URL: <http://old.minjust.gov.ua/45891> (дата звернення: 26.07.2019).
18. Сахарук І.С. Імплементация в Україні стандартів ЄС у сфері безпеки та охорони здоров'я вагітних працівниць, працівниць, які нещодавно народили, або годують: сучасний стан та напрями вдосконалення. *Соціальне право*. 2018. № 2. С. 54–61.
19. Про внесення зміни до пункту 2 Закону України «Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої)» : Закон України від 17.05.2017 р. № 2034-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2017. № 24. Ст. 279.
20. Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004 р. № 1906-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2004. № 50. Ст. 540.

УДК 349.2

DOI <https://doi.org/10.32850/2414-4207.2019-9.17>

ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ТРУДОВИЙ СТРАЙК ЧИ САМОЗАХИСТ?

Тихонюк Ольга Володимирівна,
старший викладач кафедри
господарського
та адміністративного права
(Національний технічний
університет України
«Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського»,
м. Київ, Україна)

Нехтування інтересами найманих працівників із боку роботодавця, не реагування (або ігнорування) на їхні вимоги стають каталізатором конфліктних процесів. Зазвичай трудовий спір – це незгода між працівником і роботодавцем, спричинена неспроможністю обох сторін вирішити розбіжності, що виникли в соціально-трудої сфері.

Найчастіше індивідуальні трудові спори виникають через: 1) відмову у працевлаштуванні, 2) поновлення на роботі, 3) оплату праці, 4) встановлення факту перебування у трудових відносинах, 5) визнання недійсним трудового договору в частині строку, 6) визнання недійсними умов праці за контрактом, 7) прийняття, проходження, звільнення з публічної служби, 8) розголошення конфіденційної інформації тощо.